

Tarkan **Zengin**
tarkanzenin25@hotmail.com

Salgına Karşı Sosyal Koruma Kalkanı

Salgının etkilerine karşı Cumhurbaşkanlığı Kabinesi tarafından istihdamı korumak amacıyla çeşitli tedbirler alınmıştır. Bu bağlamda yaklaşık 4,5 milyon işçiye nakdi ücret desteği, ihtiyaç sahibi 5,5 milyon haneye nakit desteği verilmiştir.

Dünyada etkisini sürdüren Covid-19 salgınına karşı ülkeler imkanları ölçüsünde mücadele etmektedir. Türkiye'yi martın ikinci yarısından itibaren etkilemeye başlayan salgını kontrol altına alabilmek için çeşitli tedbirler uygulanmaktadır. Alınan tedbirleri, virüsün yayılmasını engelleyici tedbirler ve ortaya çıkan olumsuz etkileri giderecek tedbirler olarak iki başlık altında toplamak mümkündür. Sağlık Bakanlığı, Covid-19 hastalarına etkili bir sağlık hizmeti verdi ve şimdilik salgın önemli oranda kontrol altına alındı. Salgının ekonomik ve sosyal etkilerini azaltmak için Cumhurbaşkanlığı'nın koordinasyonunda başta Hazine ve Maliye Bakanlığı ile Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı çok sayıda düzenleme yaptı.

Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan tarafından 18 Mart 2020'de salgının etkilerini azaltmak için 21 maddelik "Ekonomik İstikrar Kalkanı" paketi açıklanmıştır. Burada yer alan tedbirler 25 Mart 2020'de TBMM'de kabul edilerek yasalaşmıştır. Salgın sürecinin dinamik olması nedeniyle yeni tedbirler için 16 Nisan 2020'de TBMM'de "Yeni Koronavirüs (Covid-19) Salgınının Ekonomik ve Sosyal Hayata Etkilerinin Azaltılması Hakkında Kanun" çıkarılmıştır. Buna ilaveten çok sayıda genelge ve yönetmelikle düzenleme yapılmıştır. Türkiye'nin aldığı bu tedbirler sosyal devlet uygulamaları olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sosyal devlet; vatandaşların sosyal refahını artırmak, onların sosyal güvenliğini sağlamak, işsizliği önlemek, dezavantajlı grupları, yaşlı ve engellileri korumak için çalışan devlettir. Uluslararası Çalışma Örgütü'ne (ILO) göre sosyal devlet hizmetleri, "kişilere aynı ve nakdi olarak sağlanan faydalar ile bu kişilere sunulan kamu sağlık hizmetleridir". Türkiye, ücretsiz sağlık hizmetleri, kısa çalışma ödeneği, işsizlik sigortası, ücretsiz izne çıkarılan ancak kısa çalışma ve işsizlik ödeneğinden yararlanamayan işçilere nakdi ücret desteği, sosyal yardımlar ve diğer önlemlerle sosyal devlet hizmetlerinin önemli bir bölümünü yerine getirerek insanı önceleyen bir felsefeyi uygulamalarıyla göstermiştir. Elbette süreç içinde eksiklikler ve yapılması gerekenler mutlaka vardır. Ancak bu durum Türkiye'nin şimdiye kadar salgın sürecini genel olarak başarıyla yürüttüğü gerçeğini değiştirmez.

Cumhurbaşkanı Erdoğan sosyal koruma kalkanının daha da güçlendirileceğini belirterek, "Esnaflarımıza ve çalışanlarımıza, evlerini geçindirebilecekleri şartları oluşturmaya çalışıyoruz. Sanayicimize, ihracatçımıza çarklarını çevirebileceği alan açmanın gayreti içindeyiz. Bu kapsamda 6 ay süreyle ertelediğimiz SSK ve Bağkur primi ödemelerinin tutarı 40 milyar lirayı buldu" dedi. (11 Mayıs 2020)

Salgının Etkileri

Salgının iktisadi hayata arz ve talep yönlü etkileri vardır. Arz yönlü etkileri önlemek için firmalar, talep yönlü etkileri önlemek içinde haneler desteklenmektedir. Arz yönlü önlemler çeşitli teşvikler ve kredi kanallarının açılmasıyla finansmana ulaşımın kolaylaştırılması ile vergi ve SGK primlerinin ertelenmesi gibi alanlarda yapılmaktadır. Talep yönlü önlemlerin temelinde hanelerin gelir kayıplarını giderecek yöntemler yer almaktadır. Gelir kaybına uğrayan çalışanlar, salgın nedeniyle işsiz kalanlar, kayıt dışı çalışanlar, gündelikçi ve yevmiyeli çalışanlar, kendi nam ve hesabına çalışanlar ve sosyal korunmaya muhtaç olanlar talep yönlü önlemler kapsamında desteklenen kesimlerdir.

Cumhurbaşkanı Erdoğan, 11 Mayıs 2020'de yaptığı konuşmada: "Salgın sonrası siyasi ve ekonomik bakımdan yeniden şekillenecek küresel sistemde ülkemizi daha avantajlı bir konuma getirmeyi hedefliyoruz. Yeni ihtiyaçlara göre süratle geliştirdiğimiz programlarla Çalışma, Sosyal Güvenlik, Sosyal Hizmetler ve Sosyal Yardımlar başlıkları altında oluşturduğumuz Sosyal Koruma Kalkanını daha da güçlendireceğiz" demiştir. Burada kullanılan "Sosyal Koruma Kalkanı", salgının çalışma hayatı ve sosyal korumaya ihtiyaç duyan kesimleri için alınan tedbirleri içermektedir.

İŞKUR'un, Covid-19 nedeniyle Kısa Çalışma Ödeneği uygulamasında 3 milyon 50 bin kişiye ödeme yapması önemli bir performanstır. Salgın sürecinde kısa çalışma ödemesi yapılan işçi sayısı, 15 yıllık süre içinde kısa çalışma ödeneği yapılan işçi sayısının 9 katı olmuştur. İşten çıkartmalar 3 ay süreyle yasaklanmıştır.

Bu çerçevede martın ikinci yarısından bugüne kadar Covid-19 salgınının etkilerini azaltmak için ilgili kesimler için çok sayıda tedbir uygulanmıştır.

Salgın istihdamı olumsuz etkileyeceği gibi çalışanların gelir kaybına uğramasına da neden olmaktadır. Hükümet tarafından istihdamı korumak amacıyla çeşitli tedbirler alınmıştır. 3 ay süreyle işten çıkarma yasağı, kısa çalışma ödeneğinden yararlanmayı kolaylaştıran düzenlemeler, ücretsiz izne ayrılan ve kısa çalışmaya ödeneğinden yararlanamayan işçiler ile 15 Mart'tan sonra işten çıkarılan ancak işsizlik ödeneğinden yararlanamayan işçilere 3 aya kadar nakdi ücret desteği verilmesi gibi tedbirler için yasa çıkarılmıştır. Bu kapsamda yaklaşık 4,5 milyon işçiye ilk ödemeler yapılmıştır. Emekli ikramiyelerinin erken ödenmesi ve özel huzur evlerinde ve engelli bakım merkezlerindeki ücretlerin 3 ay boyunca Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından ödenmesi düzenlenmiştir. İhtiyaç sahibi 5,5 milyon haneye sosyal destek programı kapsamında nakit desteği verilmiştir.

Yasal Düzenlemeler

Ülkemizde ilk vaka yurt dışı kaynaklıydı ve 11 Mart'ta tespit edildi. Cumhurbaşkanlığı İdari İşler Başkanlığı tarafından 13 Mart 2020'de Koronavirüs Bilim Kurulu'nun tavsiyeleri çerçevesinde bir genelge yayımlanarak kamu görevlilerinin yurt dışına çıkışları durdurulmuştur. Ayrıca risk grubunda olan kamu çalışanlarının 12 gün idari izinli sayılmaları sağlanmıştır. 22 Mart'ta kamu çalışanlarının uzaktan ve dönüşümlü çalışabilmesini sağlayan Cumhurbaşkanlığı genelgesi çıkarılmıştır. İçişleri Bakanlığı umuma açık iş yerlerinin faaliyetlerinin geçici süreliğine durdurulması için 15 Mart 2020'de 81 il valiliğine "Koronavirüs Tedbirleri" konulu ek genelgeye ilaveten 16 Mart'ta ek bir genelge daha göndermiştir. Geçici süreyle faaliyetleri durdurulan iş yerlerinin işverenleri ve

işçilerinin gelir ve ücret kayıplarının giderilmesine ilişkin birçok düzenleme ve yasa değişikliği yapılmıştır.

Vefa Sosyal Destek Grubu ekipleri, Ramazan Bayramı'nda da mesailerine devam ederek ihtiyaç sahiplerine yönelik yardım faaliyetlerini sürdürdü. (26 Mayıs 2020)

Kısa Çalışma Ödeneği

18 Mart'ta Cumhurbaşkanı Erdoğan tarafından açıklanan "Ekonomik İstikrar Kalkanı Paketi" çerçevesinde kısa çalışmanın başladığı tarihten önceki son 120 gün hizmet akdine tabi olma süresi 60 güne, son 3 yıl içinde en az 600 gün prim ödeme süresi de 450 güne indirilmiştir. Kısa çalışma ödeneğinin kolaylaştırılması adımları kapsamında, başvuruların başladığı 23 Mart'tan bir hafta önce de Türkiye İş Kurumu (İŞKUR) Yönetim Kurulu "koronavirüs nedeniyle dışsal etkilerden kaynaklanan dönemsel zorlayıcı sebeplerle" işletmelerin başvuruda bulunabileceği kararını almıştır. 4447 Sayılı İşsizlik Sigortası Kanunu'nda yer alan kısa çalışma ödeneğiyle işçilere aldığı ücrete göre bin 752 TL ile 4 bin 414 TL arasında değişen bir ödenek verilmektedir. Ayrıca işçilerin genel sağlık sigortası primleri de ödenmektedir.

İŞKUR, Covid-19 gerekçesiyle kısa çalışma taleplerinin elektronik posta adresi üzerinden dijital ortamda yapılacağını ve tüm incelemelerin mahalline gidilmeksizin evraklar üzerinden gerçekleştirileceğini duyurmuştur. Cumhurbaşkanlığı, bakanlıklar veya ilgili kamu kurum ve kuruluşları tarafından faaliyeti durdurulan iş yerleri ile ilgili olarak yapılan uygunluk tespiti incelemelerinde, iş yerlerinin sadece bu kapsamda olup olmadığına ilişkin belgelerin yeterli sayılması da kısa çalışma ödemelerinde kolaylık sağlayan idari uygulamalardan biridir.

16 Nisan'da kısa çalışma ödeneğinin hızlandırılması için "uygunluk tespitinin tamamlanması beklenmeksizin, işverenlerin beyanı doğrultusunda kısa çalışma ödemesi gerçekleşmesine" imkan veren 7244 Sayılı Kanun çıkarılmıştır. Yaklaşık 300 bin iş yerinin 3,5 milyon işçi adına yaptığı müracaatların uygunluk tespiti uzun süreceği için işçilerin ödenekten mahrum kalmalarını engellemek amacıyla bu düzenlemenin yapılması yerinde olmuştur. Kolaylaştırıcı bu düzenlemeler yapılmayıp kısa çalışma başvurularının

sonuçlandırılması ekimde mümkün olabilirdi.

İŞKUR'un, Covid-19 nedeniyle risk grubunda yer alan personellerinin eksikliğine rağmen kısa çalışma uygulamasında 3 milyon 50 bin kişiye ödeme yapması önemli bir performanstır. Zira Eylül 2005'ten 2019 sonuna kadar 15 yıllık süre boyunca kısa çalışma ödeneği yapılan toplam işçi sayısı 335 bin 343'tür. Bu çerçevede Covid-19 salgını nedeniyle kısa çalışma ödemesi yapılan işçi sayısı, 15 yılda bu ödenekten yararlanan tüm işçilerin sayısının 9 katı olmuştur. Kur saldırılarının iş gücü piyasalarını etkilemesi nedeniyle 105 bin kişiye kısa çalışma ödemesinin yapıldığı 2019 esas alındığında ise salgının etkisiyle geçen yıl kısa çalışma ödeneği verilen işçi sayısının 30 katı işçiye kısa sürede ödemeleri yapılmıştır. Bu tablo Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ve İŞKUR açısından önemli bir başarıdır.

Nakdi Ücret Desteği

16 Nisan'da İş Kanunu'nda yapılan değişiklik ile 3 ay boyunca işçileri işten çıkarmak yasaklanmıştır. Ücretsiz izne ayrılan ve kısa çalışma ödeneğinden yararlanma şartlarını yerine getirmediği için yararlanamayan işçiler ile 15 Mart'tan sonra işten çıkarılan ancak işsizlik ödeneğinden yararlanamayan işçilere de 3 aya kadar bin 177 TL nakdi ücret desteği verilmesini sağlayan yasa çıkarılmıştır. Bu çerçevede 878 bin 614 işçiye nakdi ücret desteğinin ilk ödemeleri yapılmıştır.

Sosyal Destek Programı

Tedbirler kapsamında en kırılgan kesim olan alt gelir gruplarına sosyal yardımlar yapılmıştır. Bu çerçevede şimdiye kadar yaklaşık 5,5 milyon haneye bin TL'lik nakdi yardım yapılmıştır. Birinci fazda 1-5 Nisan 2020 arasında 2 milyon 111 bin haneye, ikinci fazda 20 Nisan 2020'de 2 milyon 316 bin haneye, halen

Yaşlılar ve emekliler konusundaki tedbirler ülkemizde ve uluslararası alanda büyük takdir gördü. Bu kapsamda en düşük emekli maaşı bin 500 liraya çıkarıldı. Vefa Sosyal Destek Grupları vasıtasıyla 5 milyon yaşlı veya kronik hastalığı olan vatandaşımızın alışveriş ihtiyaçları, maaşı ödemeleri, maske vb. gibi pek çok hizmetleri karşılandı.

devam eden üçüncü fazda ise şimdiki kadar 1 milyon 13 bin haneye nakdi yardım yapılmıştır. Bu sosyal yardımlardan birçok kesim yararlanmaktadır. Özellikle salgın tedbirleri sebebiyle kayıt dışı çalıştığı için kısa çalışma ve işsizlik ödeneği gibi ödemelerden yararlanamayan gündelik işlerde çalışanların da yararlanabilmesi son derece önemlidir.

Salgına karşı yaşlılar ve emekliler ile ilgili uygulanan tedbirler uluslararası alanda da büyük takdir görmüştür. Bu kapsamda en düşük emekli maaşı bin 500 liraya çıkarılmıştır. Vefa Sosyal Destek Grupları vasıtasıyla 5 milyon yaşlı veya kronik hastalığı olan vatandaşımızın alışveriş ihtiyaçları, emekli maaşı ödemeleri, maske, kolonya ihtiyaçları gibi pek çok hizmetleri evlerine götürülmüştür. Kurumsal bakım ihtiyacı olan yaşlıların ve engellilerin gelir durumuna ve engel oranına bakılmaksızın, özel huzur evlerinde ve engelli bakım merkezlerindeki ücretlerinin Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığınca 3 ay boyunca ödeneceği düzenlenmesi yapılmıştır.

Batı ülkelerindeki yaşlı bakım merkezlerinde büyük dramlar yaşanırken Türkiye’de kamuya ait huzur evlerinde 27 binin üzerindeki yaşlımız ihtimamla korunmaktadır. Tüm vakalar içinde kurumsal bakımda (huzur evlerinde) kalanların vefat oranı dünya ülkelerinde çok yüksek olmasına rağmen, Türkiye’de yüzde 4 civarındadır. Salgın nedeniyle gerçekleşen ölümler günlük değiştiği için buradaki oranlarda verinin alındığı güne göre günlük değişmektedir. Mesela 3 Mayıs itibarıyla tüm Covid-19 nedeniyle ölenlerin içinde kurumsal bakımda kalanların oranları ülkelere göre şöyledir:

Fransa’da ölen 24 bin 760 kişinin 12 bin 511’i (yüzde 51), Türkiye’de 3 bin 397 kişinin 153’ü (yüzde 4), İspanya’da 25 bin 264 kişinin 16 bin 878’i (yüzde 67), İngiltere’de 28 bin 446 kişinin 11 bin 93’ü (yüzde 39), Almanya’da ise ölen 6 bin 649 kişinin 2 bin

401’i (yüzde 36) kurumsal bakımda kalan yaşlılardan oluşmaktadır.

Türkiye’nin dünyaya örnek olduğunu vurgulayan Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) Türkiye Temsilcisi Shaikh, Türkiye tarafından yaşlı bakım kuruluşlarında alınan tedbirlerin bir yayın haline getirilerek DSÖ içinde yayımlanması kararı aldıklarını ifade etmiştir.

Neler Yapılmalı?

Salgın bütün ülkelerin çalışma hayatını ve iş gücü piyasalarını etkilemektedir. Bir taraftan üretim diğer taraftan da satın alma azalmaktadır. Ülkeler büyüme hedeflerini aşağı doğru revize etmektedir. Uluslararası Çalışma Örgütü’ne (ILO) göre salgın nedeniyle işletmelerin tam veya kısmi olarak kapatılması dünyadaki 3 milyar 300 bin çalışanın yüzde 81’ine tekabül eden 2 milyar 700 bin çalışanı etkilemektedir. ILO raporunda konaklama, restoran hizmetleri, gayrimenkul, imalat, toptan ve perakende ticaret ve motorlu araç bakım onarımı gibi sektörlerin salgından en fazla etkileneneği belirtilmektedir.

Türkiye istihdamı koruyucu tedbirleri vaktinde alarak yüksek oranda işçinin işten çıkarılmasını şimdiki kadar önlemiştir. Ancak salgının etkisiyle ekonomideki daralma dönemlerinin hasarlarını kalıcı hale getirmemek için uzun vadeli politikalar uygulamak gerekmektedir. Durgunluk sonrası kapanan ya da faaliyetleri durdurulan her yerinin yeniden açılmaması işsiz kalan her işçinin de iş bulamaması riski vardır. Bu çerçevede tehditleri ve fırsatları iyi analiz eden etkili ve uzun vadeli politikalarla odaklanmak gerekmektedir. En önemlisi de salgının etkisiyle firma kapanmalarını engelleyecek ve dolayısıyla istihdamı devam ettirecek tedbirlere yoğunlaşmak gerekmektedir.

Türkiye’de en fazla etkilenen sektörler sanayi ve hizmetler sektörüdür. Sanayi sektörünün toplam istihdamdaki payı yüzde 20,9 (5 milyon 593 bin işçi), hizmetler sektörünün ise yüzde

58,3’tür (15 milyon 831 bin işçi). Yurt dışı turizm Türkiye açısından hem önemli bir gelir hem de önemli bir istihdam alanıdır. Turist sayısındaki düşüş oranı istihdamı da turizm gelirlerini de etkileyecektir.

TÜİK’in son verilerine göre Türkiye iş gücü piyasasında; iş gücü sayısı 30 milyon 982 bin, istihdam 26 milyon 753 bin ve işsizlik yüzde 13,6’dır. İstihdamın yüzde 79,2’si sanayi ve hizmetler sektöründedir. İşsizlik verileri önceki ayları kapsadığı için salgının işsizliğe etkilerinin yansıdığı verileri temmuzda açıklanacak olan Nisan 2020 işgücü istatistiklerinde görmek mümkün olacaktır. Türkiye’de kısa çalışma ödeneği uygulaması, işten çıkarmaların 3 ay süreyle yasaklanması ve diğer tedbirler nedeniyle yüksek oranda işten çıkarmaların önüne geçilmesi de salgının işsizliğe etkilerini kısa dönemde analiz etmeyi engellemektedir. Beklenen işsizlik artış oranını alanan tedbirler belirleyecektir.

Türkiye’de kayıt dışı çalışanlar, yevmiyeli ve gündelikçi işçiler vasıf düzeyi genellikle düşük/orta seviyede olduğu için salgından daha fazla etkilenmektedir. Bu durumda olan işçiler kısa çalışma ve işsizlik ödeneklerinden yararlanamamaktadır. Bu kesimlere yönelik sosyal destek programları devam ettirilmelidir. İş gücü açısından salgının etkileyeceği bir diğer kesim de yüksek oranda işsizliğin olduğu gençlerdir. Böyle dönemlerde gençlerin iş bulma imkanları daha da zorlaşmaktadır. Bu nedenle genç işsizliği azaltmaya yönelik politikalar çeşitlendirilmeli ve artırılmalıdır.

Türkiye’de sosyal taraflar, hükümet yetkilileri, işçi ve işveren sendikaları, memur sendikaları, işveren örgütleri, akademisyenler ve iş gücü piyasaları üzerine çalışan uzmanlar ortak akılla saha çalışmaları, çalıştaylar, nitelik raporları yapmalıdır. Salgının ekonomik ve sosyal etkilerini azaltmak hatta bu süreçten güçlü çıkmak için tüm kesimlerin birlikteliği hareket etmesi zaruridir. **■**

18 Mart’ta Cumhurbaşkanı Erdoğan tarafından açıklanan “Ekonomik İstikrar Kalkanı Paketi” çerçevesinde kısa çalışmanın başladığı tarihten önceki son 120 gün hizmet akdine tabi olma süresi 60 güne, son 3 yıl içinde en az 600 gün prim ödeme süresi de 450 güne indirilmiştir.